

УДК 37.035:2

DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.217-222

Федорук Микола Васильович

здобувач

кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
showman3007@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2788-0557>

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Мета статті: здійснити характеристику структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти. Методи дослідження: аналіз наукових джерел, інтернет-ресурсів, дисертацій з означеної проблеми. У статті теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти. Розглянуто основні компоненти соціальної компетентності. Подано основні форми, методи, засоби та ресурси туристсько-краєзнавчої діяльності, соціально-педагогічного супроводу та діяльності учнівського самоврядування. Проаналізовано наукові джерела, Інтернет-ресурси, дисертації проблеми формування соціальної компетентності старшокласників. У процесі дослідження з'ясовано, що провідними складовими соціальної компетентності старшокласника є: структурні компоненти (мотиваційний, соціально-ціннісний, когнітивний, поведінковий), їх критерії (сформованість мотивації, ієрархія цінностей, рівень знань, суджень та поведінки, вчинки). Розроблено структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників, що включає такі блоки: цільовий (що передбачає визначення й реалізацію мети й завдань, концептуальних підходів (*системного, компетентнісного, аксіологічного, гуманістичного, особистісно-діяльнісного, культурологічного*)) і принципів реалізації досліджуваного процесу (життєвої-компетентнісної доцільності, доступності, цілісності, особистісного підходу, активності, креативності); змістово-процесуальний (що включає структурні компоненти, змістові характеристики, процесуальну складову, соціально-педагогічні умови); результативний (критерії й показники оцінювання, очікуваний результат). Розкрито сутність та основні складові структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників.

Ключові слова: соціальна компетентність старшокласників; неформальна освіта.

Вступ. Актуальність проблеми формування соціальної компетентності старшокласників є нагальною, оскільки зумовлена тим, що система середньої освіти має забезпечити майбутніх випускників ефективним інструментарієм життєвої адаптації в мінливіх соціальних умовах, формувати ціннісні настанови та практичні вміння ефективної взаємодії й соціально-компетентної поведінки, які реально підтримують будь-які соціально-рольові функції значущі для життєдіяльності людини й суспільства, здатність особистості до самореалізації та активної соціальної взаємодії на основі засвоєних знань, умінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці дослідники приділяють значну увагу трактуванню суті і підходів формування «соціальної компетентності» особистості. Так, українські дослідники Л.Лепіхова, Л.Сохань, І.Єрмаков досліджують соціально-психологічну, життєву компетентність особистості; В.Радул, О.Михайлов – соціальну зрілість; М.Гончарова-Горяньська, О.Кононко – соціальну компетентність старшокласників; І.Зарубінська – взаємодію школяра з соціумом, виконання різних соціальних ролей, діагностику соціальної компетентності, Г.Беліцька – соціальну активність старшокласника, М.Лук'янова – сформованість особистісних якостей, Л.Лепіхова – розв'язання практичних соціальних завдань.

Науковці приділяють значну увагу вивченню неформальної освіти. У сучасній науковій літературі існують різні підходи до визначення неформальної освіти як педагогічної дефініції. Зокрема, Н.Верхоглядова, В.Давидова, Ю.Деркач, М.Лещенко – як умову реалізації концепції неперервного навчання; С.Закревська, Г.Нестеренко, О.Тишкова – як розпочатий неструктурований, безсистемний та нецільоспрямований процес пізнання нового або об'єднання за інтересами; Е.Гусейнова, Ю.Лук'янова, Л.Сігасєва, Т.Ткач – як особливий різновид новітніх педагогічних систем; С.Овчаренко – як різнопланову

діяльність громадських організацій, шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); Н.Павлик – як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій.

Мета статті: здійснити характеристику структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Завдання дослідження полягають у розкритті сутності та основних складових структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, інтернет-ресурсів, дисертацій з означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. На основі наукових напрацювань (І.Зарубінська, Н.Бобрич, В.Цветкова, Л.Лепіхової, Ю.Коротіна, Е.Пряїкової, М.Докторович, В.Куніціної, Л.Сохань, І.Єрмакова, О.Овчарук, Н.Павлик, І.Родигіної, М.Гончарової-Горяньської) «соціальну компетентність старшокласника» ми трактуємо як здатність особистості до активного життєвого самовизначення і самореалізації до активної соціальної взаємодії на основі засвоєних знань, умінь, навичок і цінностей.

Опираючись на дослідження науковців, ми дійшли думки про доцільність виокремлення у структурі соціальної компетентності старшокласника таких основних компонентів: *мотиваційного* (стимулює старшокласників до осмислення їх ролі і місця у житті, розуміння необхідності формування у себе соціальної компетентності тому що на нашу думку у старшому шкільному віці важливо актуалізувати у школярів мотивацію...); *знаннєвого (когнітивно-го)* (передбачає наявність певного рівня соціального інтелекту, знання про суспільство, суспільні закони

та суспільні відносини, знання про себе і своє місце у житті, здатність до життєвого самовизначення і життєвої самореалізації, розуміння закономірностей суспільного буття та розвитку суспільства і світу); *соціально-ціннісного* (відображає сформованість у старшокласників почуття власної гідності, розуміння провідних загальнолюдських цінностей та їх місце в ієрархії особистісних цінностей, прав людини, людської гідності, сформованість соціальної відповідальності); *діяльнісно-поведінкового* (сприяє формуванню готовності старшокласників до співпраці, до роботи у команді, вміння продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі в групі та команді, вміти знаходити компроміс і порозуміння з іншими людьми вміння навички соціальної взаємодії).

Аналіз суті соціальної компетентності її структурних компонентів, стану сформованості соціальної компетентності старшокласників дозволяє говорити про доцільність опори у процесі обґрунтування моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти на такі концептуальні підходи: *системний, що дає можливість проаналізувати процес формування соціальної компетентності сучасних старшокласників з позицій цілісності, розкрити компоненти досліджуваного феномену, їх взаємовплив; компетентнісний* підхід передбачає окреслення чіткого кола комплексу знань, навичок, ставлень та досвіду, що дає змогу ефективно виконувати певну діяльність або певну функцію; *аксіологічний, що уможлиблює програмування процесу формування соціальної компетентності сучасних старшокласників на основі визнання людини як вищої цінності і мети суспільного розвитку; гуманістичний*, який розглядає формування у сучасних школярів загальноцивілізаційних цінностей, розвиваючи при цьому здатність толерантного ставлення до поглядів, переконань, ідеалів, життєвих позицій та принципів інших людей; *особистісно-діяльнісний, що дає змогу осмислити суб'єкту позицію старшокласників у процесі формування соціальної компетентності, виступає своєрідним методологічним імперативом, з урахуванням якого визначаються змістовий, технологічний і діагностичний компоненти реалізації досліджуваного процесу; культурологічний* суть якого полягає в пізнанні, осмисленні, розумінні й оволодінні особистістю надбаннями культури.

Для теоретичного обґрунтування й розробки моделі формування соціальної компетентності старшокласників звернемося до трактування поняття «модель». Здійснений аналіз педагогічних джерел показав, що серед науковців немає єдиної думки щодо окресленого питання, оскільки саме поняття *універсальне, а моделі, які уже функціонують, багатогранні та специфічні*.

Моделювання трактується науковцями як метод дослідження об'єктів на їх моделях чи аналогах (Філософський словник, 1986) як послідовне створення ієрархії моделей, в яких певна реально існуюча педагогічна система (явище чи процес) моделюється в різноманітних аспектах та різними засобами (Суходольський, 1976). У вузькому трактуванні поняття «модель» у педагогічній науці визначається як штучно створений об'єкт у вигляді схеми, знакових форм, що відтворюють структуру, відображають властивості, взаємозв'язки та відношення між його елементами. У педагогічній науці вона розглядається як система об'єктів чи знаків, поданих у вигляді схеми, яка виступає при цьому наочним (схематичним) відображенням системи.

У процесі дослідження на основі концептуальних підходів (системного, компетентнісного, аксіологічного, гуманістичного, особистісно-діяльнісного, культурологічного) розроблено модель формування соціальної компетентності старшокласника засобами неформальної освіти, що включає в себе такі основні блоки: *цільовий* (що передбачає визначення й реалізацію мети й завдань, концептуальних підходів і принципів реалізації досліджуваного процесу); *змістово-процесуальний* (що включає структурні компоненти, змістові характеристики, процесуальну складову, функції, соціально-педагогічні умови: модернізації ТКД, соціально-педагогічного супроводу та залучення старшокласників до учнівського самоврядування) формування соціальної компетентності); *діагностично-корекційний (результативний блок)*, (що характеризує критерії, показники, рівні та кінцевий результат досліджуваного процесу – сформованість соціальної компетентності старшокласника *засобами неформальної освіти*) (Докторович, 2007; Смагіна, 2010). Схематичне зображення моделі формування соціальної компетентності старшокласника *засобами неформальної освіти* подано на рис. 1.1.

Виходячи із підходів міркування, що мета трактується як майбутній стан педагогічної системи, стан, до якого вона прагне на основі психолого-педагогічної літератури, нами визначено *мету* формування соціальної компетентності старшокласників як забезпечення школярів системою соціальних знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей, якостей та вироблення вмінь здійснення ефективної соціальної взаємодії, прогнозування наслідків соціальної поведінки, самоуправління, досягнення соціального успіху.

Виходячи із мети і суті соціальної компетентності завдання формування соціальної компетентності старшокласників полягають у: формуванні мотиваційного компоненту (мотивації до формування соціальної компетентності), соціально-ціннісного компоненту (формування у старшокласників ціннісних орієнтацій), когнітивного компоненту (формування системи знань, вмінь та навичок, що лежать в основі соціальної компетентності) та поведінкового (створення у неформальній освіті ситуацій, що сприяють формуванню соціальної компетентності старшокласників, їх дій та вчинків) соціальної компетентності старшокласників.

Дослідники (Федорченко, 2004; Фоменко, 2004; Скрипник, 2004; Цехмістєрова, 2004) та інші дотримуються позиції, що при визначенні змісту, форм, методів формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти доцільно керуватися психолого-педагогічними принципами, які відображають, з одного боку, загальні цілі й завдання, що стоять перед суспільством, з іншого боку, загальні закономірності процесу виховання й розвитку особистості.

Аналізуючи наукові підходи щодо формування соціальної компетентності старшокласників ми дійшли до висновку про доцільність опори у процесі їх формування на такі основні принципи виховання: *життєвої-компетентнісної доцільності, доступності, цілісності, особистісного підходу, активності, креативності*.

Характерною особливістю формування соціальної компетентності старшокласників є його спрямованість на виховання молоді людини, здатної не тільки адаптуватися і пристосовуватися (Смагіна, 2010), але й реалізувати себе в наявних умовах, бути здатною активно сприймати і засвоювати ситуації соціальних змін. Інноваційний підхід до формування

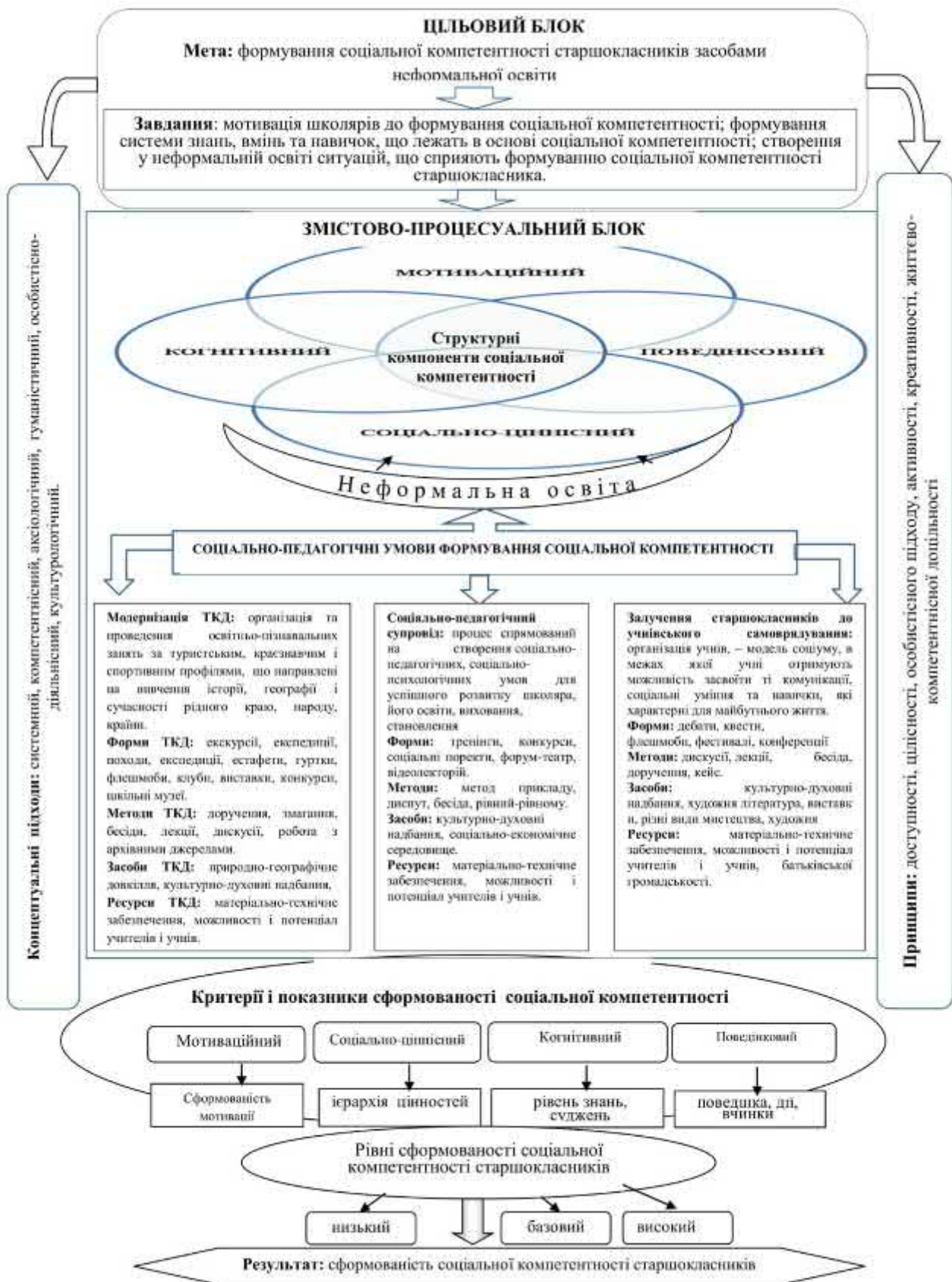

Рис. 1.1. Структурно-функціональна модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти

соціальної компетентності у туристсько-краєзнавчій діяльності, учнівському самоврядуванні, у соціально-педагогічному супроводі соціальної компетентності полягає в тому, що ця діяльність має стимулювати процеси самопізнання, осмисленого життєвого і компетентнісного самовизначення (Форменко, 2004; Скрипник, 2004; Цехмістова, 2004) стимулювати бажання школярів працювати на благо свого народу, своєї країни.

Нами виокремлено такі складові формування соціальної компетентності старшокласника засобами неформальної освіти: *зміст, форми, методи, засоби та ресурси*.

Зміст туристсько-краєзнавчої діяльності ми розглядаємо як організацію та проведення спеціально організованих освітньо-пізнавальних, виховних занять за туристським, краєзнавчим і спортивним профілями, що реалізуються в основному у гуртках, творчих об'єднаннях, що направлені на комплексне вивчення історії, географії і сучасності рідного краю, народу, країни. Як комплексний, багатогранний вид діяльності, ТКД сприяє пізнанню навколишнього соціального, культурного і природного середовища свого регіону, країни та інших країн. інтегративною, демократичною, доступною за змістом, формами і методами роботи; криє в собі широкий діапазон можливостей у виборі і способі її здійснення; Форми і методи є тим педагогічним комплексом, через які здійснюється робота з досягнення поставлених цілей і загальної кінцевої мети – сформованості соціальної компетентності старшокласника. Під основними формами ТКД ми розуміємо різновидність та способи організації освітньої та практичної діяльності у закладі освіти спрямованої на формування соціальної компетентності старшокласників.

Найбільш поширеними формами туристсько-краєзнавчої діяльності старшокласників у сучасних умовах є: туристсько-краєзнавчі гуртки, клуби, флешмоби, секції, експедиції за видами краєзнавства (історико-краєзнавчі, географічно-краєзнавчі, геологічно-краєзнавчі, етнографічно-краєзнавчі), походи (вихідного дня, спортивні за видами туризму, категорійні, ступеневі, одно і двох і багатоденні), експерсії (ближні і дальні), прогулянки, табори, зльоти-змагання, змагання за видами спортивного туризму, конференції, круглі столи, виставки, вечори, дискусії, шкільні музеї (збір інформації, експонатів для них), здійснення пошукової роботи, тощо.

У процесі туристсько-краєзнавчої діяльності застосовуються майже всі методи, які відомі у педагогічній науці як теоретичного так і дослідницького пошукового характеру, зокрема аналітичний, порівняльний, узагальнювальний, спостереження, тестування, статистичний, картографічний, експериментальний, найбільш традиційні та локальні методи: доручення, змагання, бесіди, лекції, дискусії, робота з архівними джерелами.

Основними засобами туристсько-краєзнавчої діяльності є оптимальне використання ресурсів її суб'єктів та соціального і природного оточення. До них ми відносимо: природно-географічне довкілля, культурно-духовні надбання, соціально-економічне середовище. Вагомим ресурсом туристсько-краєзнавчої є потенціал особистості, який характеризує внутрішні резервні можливості школярів і педагогів, батьків, організаторів туристсько-краєзнавчої діяльності.

Соціально-педагогічний супровід старшокласника розуміємо як процес спрямований на створення соціально-педагогічних, соціально-психологічних умов для успішного розвитку школяра, його освіти,

виховання, становлення. Для цього весь педагогічний колектив, соціально психологічна служба в особі (соціального педагога та практичного психолога), використовують весь арсенал традиційних та інтерактивних форм роботи.

Ефективною формою роботи з старшокласниками є організація і проведення тренінгів. В аспекті соціально-спрямованої діяльності, доцільними можуть стати *конкурси «соціальних проєктів»* (на таких конкурсах лідери можуть ініціювати та виконувати відповідні завдання індивідуально, або навпаки у команді однодумців); форум-театр - інтерактивна форма роботи, спрямована на вирішення соціальних проблем. У роботі з старшокласниками доцільно використовувати відеоматеріали з проблем формування активної життєвої позиції, профілактики шкідливих звичок, асоціальних проявів поведінки, торгівлі людьми, розвитку волонтерства тощо. Така форма роботи базується на переважно наочному сприйнятті інформації, що в такий спосіб легше і швидше засвоюється. Під час проведення відеолекторію велика увага приділяється просвітницькій роботі, обговоренню проблемних, незрозумілих питань, стимулюванню та розвитку абстрактного мислення, творчості та самостійності (Завгородня, 1998).

У своїй роботі педагогічний колектив використовує різноманітні інтерактивні методи *«рівний-рівному»* передбачає послідовну систему активних дій лідерів-підлітків і тренерів-педагогів, спрямованих на формування відповідальної поведінки, що є орієнтиром позитивного життєвого вибору, через поширення достовірної інформації та зразків власного прикладу життєвої позиції лідера (Косенчук, 2012). *Диспут* як метод формування свідомості особистості передбачає вільний, невимушений обмін думками, колективне обговорення різноманітних питань. *Засобами соціально-педагогічного супроводу* є культурно-духовні надбання, соціально-економічне середовище. Важливим *ресурсом*: матеріально-технічне забезпечення, можливості і потенціал учителів і учнів.

Зміст діяльності учнівського самоврядування ми розглядаємо як організацію учнів освітнього закладу, яка забезпечує право і надає можливість у межах Статуту здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції в інтересах учнів освітнього закладу, а також це один із засобів соціалізації в учнівському колективі, у групі однолітків учні готуються до майбутнього соціального життя. Тому учнівське самоврядування організація учнів, – модель соціуму, в межах якої учні отримують можливість засвоїти ті комунікації, соціальні уміння та навички, які характерні для майбутнього життя.

Відомий дослідник М. Фуллан із цього приводу зазначає: «Громадяни як індивідуально, так і колективно в контексті динамічних, глобальних змін повинні бути здатними впродовж усього життя здійснювати зміни, а не просто реагувати на них» (Завгородня, 1998). Масштаб викликів XXI століття зумовлює потребу в особистості, яка здатна здійснювати зміни, вирішувати як щоденні, так і масштабні завдання, що мають забезпечити не лише виживання, але і прогрес суспільства.

Сучасна учнівська молодь вимагає інноваційних підходів до організації освітнього процесу в позачасний час. Авторитарні форми та методи не сприяють розвитку громадянської та соціальної активності старшокласників. На прикладі Тернопільської загальноосвітньої школи №4, по використанню в практиці роботи з учнівським самоврядуванням інтерактивних форм таких як: дебати, ігри з елемента-

ми квесту, флешмоби, фестивалі, конференції.

У роботі з представниками учнівського самоврядування традиційно використовуються наступні *методи*: «Кейс» метод «case-study». перекладається з англійської мови як «ситуація» (Завгородня, 1998). Більш традиційний метод бесіди. Для ефективної участі у житті колективу та поза ним лідер-старшокласник має вміти налагоджувати контакти з оточуючими та володіти вміннями конструктивного діалогу. *Засобами діяльності учнівського самоврядування виступають*: культурно-духовні надбання, художня література, виставки, різні види мистецтва, художня самодіяльність, гуртки і творчі студії, туризм і спорт. Матеріально-технічне забезпечення, можливості і потенціал учителів і учнів, батьківської громадськості забезпечують ефектну діяльність учнівського самоврядування.

У процесі дослідження з'ясовано, що провідними складовими соціальної компетентності старшокласника є: структурні компоненти (мотиваційний, соціально-ціннісний, когнітивний, поведінковий), їх

критерії (сформованість мотивації, ієрархія цінностей, рівень знань, суджень та поведінка, дії, вчинки).

З огляду на ступінь прояву основних показників критеріїв нами схарактеризовано три основні рівні сформованості соціальної компетентності старшокласників: низький, базовий, високий.

Викладений матеріал дозволяє зробити **висновки**. У процесі дослідження розроблено модель формування соціальної компетентності старшокласника, що передбачає взаємодію таких етапів: цільового, що окреслює мету, завдання, концептуальні підходи (системний, компетентнісний, аксіологічний, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, культурологічний), принципи доступності, цілісності, особистісного підходу, активності, креативності, життєво-компетентнісної доцільності); процесуально-змістового, що розкриває компоненти, змістову і процесуальну складові формування соціальної компетентності; діагностично-корекційного, що характеризує критерії, показники, рівні та результат (сформованість соціальної компетентності старшокласників).

Список використаної літератури

- Докторович М.О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.05 Ін-т пробл. виховання АПН України – К., 2007. 20 с.
 Завгородня Т.К. Дидактична думка в Галичині (1919-1939 роки). Івано-Франківськ: Плай, 1998. 167 с.
 Косенчук О.Г. Соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей старшокласників у позаурочній діяльності на рівні міста. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 2012. № 22 (257), ч. VIII. С.338-246.
 Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І., Цехмістрова Г.Р. Педагогіка туризму. К.: Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с.
 Смагіна Т.М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. 2010. Вип. 50. С.138-140.
 Суходольський Г. В. Структурно-алгоритмічний аналіз і синтез діяльності. Л.: ЛГУ, 1976. – 120 с.
 Філософський словник: 2-е вид., перероб. і доп. / за ред. В.І.Шинкарука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

References

- Doktorovych, M.O. (2007). *Formuvannya sotsialnoyi kompetentnosti starshoho pidlitka z nepovnoyi simyi* [Formation of social competence of a senior teenager from an incomplete family] (Extended Abstract of Candidate's Thesis). Institute of Problemed Education of Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
 Fedorchenko, V.K., Fomenko, N.A., Skrypnyk, M.I., & Tsekhmistrova, H.R. *Pedahohika turyzmu* [Pedagogy of tourism]. Kyiv: Slovo. [in Ukrainian].
 Kosenchuk, O.H. (2012). *Sotsialno-pedahohichni umovy formuvannya liderskykh yakostey starshoklasnykiv u pozaurochni diyalnosti na rivni mista* [Socio-pedagogical conditions of formation of leadership qualities of senior pupils in extra-curricular activities at the city level]. *Herald of Taras Shevchenko Luhansk National University*, 22 (257), Part VIII, 338–246. [in Ukrainian].
 Smahina, T.M. (2010). *Ponyattya ta struktura sotsial'noyi kompetentnosti uchniv yak naukova problema* [The concept and structure of social competence of students as a scientific problem]. *Bulletin of Zhytomyr State University. Series: Pedagogical sciences*, 50, 138–140. [in Ukrainian].
 Sukhodolsky, H.V. (1976). *Strukturno-alhorytmycheskyy analiz y syntez deyatel'nosti* [Structural-algorithmic analysis and synthesis of activity]. Leningrad: LSU. [in Russian].
 Shynkaruka V.I. (ed.). (1986). *Filosofskyy slovnyk* [Philosophical Dictionary] (2-nd ed.). Kyiv: Holov. red. URE. [in Ukrainian].
 Zavhorodnya, T.K. (1998). *Dydaktychna dumka v Halychyni* (1919-1939 roky) [Didactic thought in Galicia (1919-1939)]. Ivano-Frankivsk: Play. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 16.04.2019 р.

Федоруц Николай

соискатель

кафедра социальной педагогики и социальной работы

Тернопольский национальный педагогический университет им.В.Гнатюка

г.Тернополь, Украина

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ СРЕДСТВАМИ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. Цель статьи: осуществить характеристику структурно-функциональной модели формирования социальной компетентности старшеклассников средствами неформального образования. Методы исследования: анализ научных источников, интернет-ресурсов, диссертаций по данной проблеме. В статье теоретически обоснованы структурно-функциональную модель формирования социальной компетентности старшеклассников средствами неформального образования. Определены цели формирования социальной компетентности старшеклассников. Представлены основные формы, методы, средства и ресурсы туристско-краеведческой деятельности, социально-педагогического сопровождения и деятельности ученического самоуправления. Проанализированы научные источники, Интернет-ресурсы, диссертации проблемы форми-

рования социальной компетентности старшеклассников. Разработана структурно-функциональную модель формирования социальной компетентности старшеклассников, включая следующие блоки: целевой (что предполагает определение и реализацию целей и задач, концептуальных подходов (системного, компетентностного, аксиологического, гуманистического, личностно-деятельностного, культурологического) и принципов реализации исследуемого процесса (жизненной -компетентностной целесообразности, доступности, целостности, личностного подхода, активности, креативности) содержательно-процессуальный (включающий структурные компоненты, из истою характеристики, процессуальную составляющую, социально-педагогические условия) результативный (критерии и показатели оценки, ожидаемый результат). Раскрыта сущность и основные составляющие структурно-функциональной модели формирования социальной компетентности старшеклассников.

Ключевые слова: социальная компетентность старшеклассников; неформальное образование.

Fedoruts Mykola

PhD Student

Department of Social Pedagogy and Social Work

Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk

Ternopil, Ukraine

STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF FORMING THE SOCIAL COMPETENCE OF SENIOR PUPILS BY MEANS OF NON-FORMAL EDUCATION

Abstract. In the article the structure-functional model of formation of social competence of high school students by means of informal education is theoretically substantiated. The characteristic of the structural-functional model of formation of social competence of high school students by means of non-formal education is analyzed, namely the content of the category «model» in the context of study of social competence of senior pupils by means of expanded excursion in the interpretation of these definitions in pedagogical science is analyzed. The authors' interpretation of the social competence of senior pupils is carried out. The purpose of formation of social competence of senior pupils is determined. The main components of social competence are considered. The main forms, methods, means and resources of tourist-local lore activity, social-pedagogical support and student self-government activities are submitted. The scientific sources, Internet resources, dissertations of formation of social competence of senior pupils are analyzed. In the course of the study, it was found that the leading components of social competence of the senior pupil are: structural components (motivational, social-value, cognitive, behavioral), their criteria (the formation of motivation, the hierarchy of values, the level of knowledge, judgments and behavior, actions). The structural-functional model of formation of social competence of senior pupils is developed, which includes such blocks: the target (which involves the definition and implementation of goals and objectives, conceptual approaches (systemic, competence, axiological, humanistic, personality-activity, cultural), and the principles of realization of the investigated process (life -competitive expediency, accessibility, integrity, personal approach, activity, creativity); content-procedural (including structural components, from istovi characteristics, procedural component, social and educational conditions), efficient (performance evaluation criteria and expected result). The essence and main components of the structural and functional model of social competence of senior pupils.

Key words: social competence of senior pupils; informal education.